

2. Дзюба Іван. Він хотів “жити, творити на своїй землі” // Драй-Хмара Михайло. Вибране. – Київ: Дніпро, 1989. – С. 5-39.
3. Денисюк Іван. Беларускі рэзанатар украінскай нацыянальнай душы (Да 100-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча) // Денисюк Іван. Літаратурознавчі та фольклористичні праці: У 3 томах, 4 книгах. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2005. – Том 1: Літаратурознавчі дослідження. – Кн. 2. – С. 163-178.
4. Драй-Хмара-Ашер Оксана. До 100-річчя з дня народження Михайла Драй-Хмари // Сучасність. – 1989. – № 10. – С. 19-25.
5. Драй-Хмара Михайло. Вибране. – Київ: Дніпро, 1989. – 542 с.
6. Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина. – Київ: Наукова Думка, 2002. – 592 с.
7. Драй-Хмара Михайло. Поезії. – Нью-Йорк: Свобода, 1964. – 295 с.
8. Жулинський Микола. Шлях із неволі, з небуття // Драй-Хмара Михайло. Літературно-наукова спадщина. – Київ: Наукова Думка, 2002. – С. 3-16.
9. Зварич Василь. Білорусіяна украінських поетів-неокласиків // Феномен пагранічча. Польская, украінская і беларуская літаратура: уплывы і ўзаемаўзбагачэнне / Пад. рэд. Сяргея Кавалёва і Ігара Набытовыча. – Мінск: Кнігазбор, 2008. – С. 228-239.
10. Качуровський Ігор. Украінський парнасізм // Качуровський Ігор. Променисті силвети. – Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2008. – С. 212-227.
11. Клен Юрій. Спогади про неокласиків // Клен Юрій. Твори. – Торонто: Фундація імені Юрія Клена, 1960. – Том 3. – С. 107-190.
12. Крижанівський Степан. Михайло Драй-Хмара, поет і перекладач // Драй-Хмара Михайло. Вибране. – Київ, 1969. – С. 3-12.
13. Лубківський Роман. Білоруський Ікар // Максим Богданович. Стратим-Лебідь. Зібрання творів: Поезія, проза, публіцистика, критика, листи / Серія «Ad Fontes». – Львів: Світ, 2002. – С. 7-24.
14. Набитович Ігор. Універсум *sacrum* у в художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму): Монографія. – Дрогобич-Люблін: Посвіт, 2008. – 600 с.
15. Наливайко Дмитро. Украінські неокласики і класицизм // Наливайко Дмитро. Теорія літератури й компаративістика. – Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. – С. 322-337.
16. Райс Емануїл. Поезія Михайла Драй-Хмари // Сучасність. – 1965. – № 7. – С. 7-23.
17. Славутич Яр. Михайло Драй-Хмара // Славутич Яр. Дослідження та статті: Розстріляна муза. Меч і перо. – Едмонтон: Славута, 2006. – С. 42-45.
18. Украінці про М. Богдановича // Богданович Максим. Стратим-Лебідь. Зібрання творів: Поезія, проза, публіцистика, критика, листи / Серія «Ad Fontes». – Львів: Світ, 2002. – С. 351-353.
19. Шерех Юрій. Ле́нда про украінський неокласицизм // Шерех Ю. Не для дітей. Літературно-критичні статті та есеї. – Нью-Йорк: Пролог, 1964. – С. 97-156.

In the article is considered Myhailo Dray-Khmara's reception of literary-critical and poetical inheritance of Byelorussian poet Makhym Bahdanovich. There are showed causes of M. Dray-Khmar's interest in poetry of Bahdanovich, there is analysed Dray-Khmar's article about life and creation of Byelorussian poet.

Key words: poet, creation, translation, Byelorussian literature.

УДК 821.161.2-6.09

Онiкiєнко I.M.

Криворізький державний педагогічний університет

УКРАЇНСЬКИЙ КОЛИМСЬКИЙ ЕПІСТОЛЯРІЙ МИХАЙЛА ДРАЙ-ХМАРИ

У статті розглядається епістолярна спадщина М. Драй-Хмари, адресована родині з колимського заслання, яку можна визначити як звинувачення радянській тоталітарній системі у знищенні природнього історико-культурного шляху розвитку українової нації. Мова йде про неймовірні можливості творчої самореалізації людини в умовах ув'язнення.

Ключові слова: епістолярність, творча самореалізація, тоталітарна система.

Те, що у ХХст. україноські письменники частину свого ще молодого життя проводили в ув'язненні на Колімі, а потім та Колима виявлялася їхнім останнім жакним притулком, стало майже закономірним трагічним фактом українової життєтворчості. Зламати життя людини в радянській тоталітарній дійсності було настільки абсурдно просто, що жертви страшної системи спочатку й самі не могли не визнати своїх переважно «націоналістичних» помилок, не могли не вірити у милість «великого Сталіна».

Про це свідчить колимський епістолярій М. Драй-Хмари, як свідчить і про поступову гнітючу всеохопну зневіру в друзів, в Сталіна, в партію, в справедливість і в можливість продовження свого життя. М. Коцюбинська слушно зауважує, що в епістолярній спадщині «найбільше важить інформативність не стільки «фактажна», скільки настроєва. Хроніка настроїв, роздумів, становлень, формування світогляду-максимально щира й безпосередня. В цьому людинознавчє значення цієї спадщини» [4, с. 88].

Як відомо, з усіх допитуваних і засуджених більшовицькою владою українських неокласиків, лише М. Драй-Хмара стійко заперечував свою приналежність до вигаданого НКВС «контрреволюційного підпілля». Саме цей макабричний образ спотворив світлу, високоінтелектуальну, шляхетну творчість і життя українських поетів-неокласиків, примусив виконавців системи загнати на довгі роки у справжнє, не вигадане підпілля і самих неокласиків, і їхні родини, і їхню творчість. До того ж часу, доки не стала на заваді поширенню більшовицьких ідей, творчість неокласиків ніколи не була підпільною чи таємною, а завжди відкритою й чесною.

Як свідчать протоколи очних ставок, М. Драй-Хмара, вражений «зізнаннями» Марка Вороного, М. Зерова, П. Филиповича та їхніми свідченнями особисто проти нього, все ж визнав свою діяльність впродовж 1918–1923 років спочатку в Кам'янці-Подільському, а потім і в Києві націоналістичною: «Я признаю, что вместе с неоклассиками, в частности с Зеровым, Рильским, Филипповичем и другими, принимал участие в националистической деятельности на литературном фронте, ведя борьбу с пролетарской литературой. Об этом свидетельствует мое произведение «Лебеди» [3, с. 548]. В іншому протоколі, захищаючи себе, митець рішуче заявив, що його історико-філологічні доповіді не були націоналістичними і що «остатки националистических элементов я изжил в 1933 году» [3, с. 545].

Результат цієї ганебної слідчої справи показовий: адже ті, хто, не витримавши, погодилися з усіма звинуваченнями, отримали 8-10 літ ув'язнення. М. Драй-Хмара, який, як записано в обвинувачувальному акті «свое участие в националистической контрреволюционной деятельности подтверждает частично, указывая на наличие в своей деятельности националистических ошибок, не переросших в активные формы националистической контрреволюционной деятельности» [3, с. 550], з усіх засуджених неокласиків отримав найкоротший термін – п'ять років таборів. Тим не менше, і цей короткий, як і довші терміни, стали для українських неокласиків смертельними вироками, які сьогодні осмислюються українським народом як один із злочинів радянської тоталітарної системи проти природного історико-культурного шляху розвитку української нації.

Всі протоколи допитів та очних ставок проводились у 30-х роках виключно на «на общепонятном языке». Очевидно, що з метою не бути вкотре звинуваченим в націоналізмі, М. Драй-Хмара свої листи до дружини теж змушений був писати російською мовою. З листів, проте, видно, що він прикрито вражений, коли адресоване йому доньчине «татуні» телеграф спотворює в «Татьяне» [2, с. 453]. Листи до доньки поет писав рідною мовою. Михайло Панасович дуже страждав від того, що позбавлений права виховувати свою дитину, щодня спостерігати за її інтелектуальним, духовним та фізичним становленням: «Оксаночка, мое дорогое дитяtko, как я скучаю за тобой! Как мне больно, что я не слушаю твоей музыки, не читаю вместе с тобой стихов, не помогаю тебе делать уроки! Твое письмо, которое ты мне когда-то написала, я свято берегу и читаю его иногда. Милая доченька, будь хорошая, береги свое здоровье, люби мамусю, не огорчай ее никогда! Целую тебя, моя любимая, моя единственная, и шлю тебе через тысячеверстные пространства свой привет и свою горячую отцовскую любовь» [2, с. 424] (Лист від 12 вересня 1936 року). З яким боєм звучить батьківське слово «єдина!» Українська інтелігенція, ув'язнена духовно й фізично, мала в кращому випадку по одному нащадку. Й ці малочисельні українські діти або поневірялися за кордоном, або переслідувалися радянською владою.

У 1936 році М. Драй-Хмара наївно вірив у справедливість радянських законів. У листі до дружини від 23 червня 1936 року він пише: «Недавно я прочел в газете, что по постановлению Советской Контрольной Комиссии никто не имеет права увольнять со службы или не принимать на новую службу родственников осужденных. Ты это постановление разыщи и руководись им в жизненной борьбе» [2, с. 416]. Однак подальше життя родини поета, не зважаючи на закон, було зіткане із суцільних поневірянь: висилка з Києва, втрата дружиною роботи, нервові захворювання доньки, безгрошів'я. Листи передають душевні муки митця через власне безсилля хоча б чимось допомогти рідним. В листах люблячий батько і чоловік пише, що хотів би багато працювати на Колимі, щоб допомогти дружині якимись грішми. Він радів, що його бригада отримала вдячність і вітання від «товаришів» Сталіна й Молотова з приводу перевиконання річного плану, сподівався на кращі побутові умови, сподівався на амністію 1937 року, адже поета примусили повірити у власні помилки: «Я не совершил никакого преступления против советской власти, но у меня в прошлом были ошибки, и за эти ошибки я должен пострадать» [2, с. 415]. (3 листа до рідних від 2 червня 1936 р.).

Поступово втрачалися сподівання на заробіток, адже із зароблених у серпні 1936 року 276 рублів отримав лише 42. Також розтанули сподівання на будь-яку амністію. Крім того, постійно було присутнє почуття голоду, а посилене харчування отримували лише власники стаханівських карток. Надірвавши своє здоров'я впродовж 36-37 років, Драй-Хмара не сподівався на отримання такої картки, бо для цього треба було перевиконувати норму в заборі. Тому поет пише у листі від 16 квітня 1938 року: «Мне часто снятся вкусные вещи и думаю я больше всего о еде» [2, с. 455].

Дослідникам життя і творчості поета відомий його лист від 2, 10, червня 1938 року з детальним описом українських страв, якими він смакував у вільному своєму житті й які в ув'язненні викликав у своїй уяві, щоб умовно жити ними – жити ними. Спогади про ці страви переносили Михайла Панасовича в Україну, в мальовничу садибу села Тростянички, де жили батьки його дружини. Це місце, за словами Оксани Ашер, батько любив і відпочивав тут душею і тілом [1, с. 23]. Особливо любив він матір дружини Ганну Антонівну і часто згадував її в листах із заслання: «Я часто вспоминал мамочкины обеды в Тростяничке. Какой был вкусный короп, фаршированный или в маринаде! А борщ со сметаной! А какие вкусные маринованные груши, яблоки, сливы и вишни

подавались у мамуси на стол к жареной утке или к котлетам! Я уже не говорю о мамалыге, которую я любил кушать с молоком. Но лежней, больших гречневых лежней со свежим сыром, чуть подрумяненных с одной стороны, да со сметаной еще, я не вспомнить не могу...» [2, с.456].

Опис українських страв як звернення до образу здорової тілом і духом України виникав у відомих творах І. Котляревського, М. Гоголя, в листах М. Коцюбинського та в найстрашніші часи – в листах М. Драї – Хмари.

Печальний настрій огортав душу поета впродовж всього 1937 року. В листі від 6 травня цього року поет порівнює свій емоційно – психологічний стан з тим, який описав О. Блок у вірші «Осенняя любовь». Як людина не міг не жити останніми надіями, а як поет – інтуїтивно відчував близький час свого розп'яття. І як Шевченко, як пізніше Маланюк, Драї – Хмара більше не покладав надії на людську любов, тим більше – на милосердя своїх палаців, а на любов єдиного Христа – спасителя: чекав причалу Його човна до своєї розп'ятої висоти. Не все можна було сказати прямо в цих листах, тому поет вдається до поезії як опосередкованого вираження свого душевного настрою. Ось як говорить про значення українського епістолярію М. Коцюбинська: «в умовах «нашої – не своєї землі» листи українських діячів, які збереглися, неоціненні. В них знаходимо поміж іншим те, що не могло бути висловлене, зафіксоване інакше, крім як у листі» [4, с.11].

З листів проступає неблаганна динаміка жорстокого знищення поета. Якщо у 1936 році він мав вихідні дні й, апелюючи до життя, милувався красою літнього лісу в тайзі, згадуючи рідне, ласкаве, київське сонце; мав час грати ролі в табірних спектаклях; вивчав англійську та німецьку мови; читав підручник з фізики, твори Бальзака, Достоевського і мріяв надолжити пропущене з новітньої української літератури, то вже у 1938 році відбувалася лише фізична експлуатація тяжко хворої людини. Тому лейтмотивом останнього листа М. Драї – Хмари до коханої доньки Оксаночки від 9 листопада 1938 року був заповіт зберегти його рукописи: «Береги их, дорогая, как зеницу ока, ибо многие из них не были в печати и, если пропадут, то пропадут бесследно и навсегда. Особенно береги тетрадь с переводом «Божественной комедии» Данта, перевод «Демона» Лермонтова, переводы с французских поэтов, общую тетрадь с моими стихами, «Соняшні марші» [2, с.466].

Ув'язнені в радянських концтаборах українські поети знали, що їхні вірші здолають тюремні мури, вимушені підпілля й забуття, стануть другим поверненням на рідну землю і відкриють новий відрізок життя – життя після смерті.

Список використаних джерел

1. Ашер О. Передмова // У кн. Драї – Хмара М. Літературно – наукова спадщина. – К.: Наукова думка, 2002. – С.17-33.
2. Драї – Хмара М. Листи до родини // У кн. Драї – Хмара М. Літературно-наукова спадщина. – К.: Наукова думка, 2002. – С.414-467.
3. Драї – Хмара М. Слідча справа // У кн. Драї – Хмара М. Літературно – наукова спадщина. – К.: Наукова думка, 2002. – С.477 – 559.
4. Коцюбинська М. «Зафіксоване і нетлінне». Роздуми про епістолярну творчість. – К.: Дух і Літера, 2001. – 292 с.

The article dwells upon M. Drai – Hmary epistolary heritage addressed to his family from Kolyma exile. This heritage might be defined as a charge of Soviet totalitarian regime with the destruction of Ukrainian nation's cultural e historical development. It goes about extraordinary possibilities of creative self – realization under severe conditions of imprisonment.

Key words: epistolary, creative performance, totalitarian system/

УДК 821.161.2.09

Поліщук Я. О.

Ягеллонський університет, Краків

ХУДОЖНІЙ СВІТ КАЗИМЄЖА ТЕТМАЄРА В УКРАЇНСЬКІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

У статті йдеться про рецепцію творчості видатного польського поета-модерніста Казимира Тетмаєра (1865–1940) в українській літературі перших десятиліть ХХ сторіччя. Зокрема аналізується інтерпретація Михайла Драї-Хмари, підготовлена до перекладного видання К. Тетмаєра 1930 року.

Ключові слова: модернізм, символізм, декаданс, поезія, проза, інтерпретація, рецепція, мотив.

Творча постать польського поета й прозаїка Казимєжа Тетмаєра належить до знакових у літературному житті перших десятиліть ХХ сторіччя. Оскільки це був період, котрий поставив своїм гаслом радикальну модернізацію літератури, він спонукав до поживалення польсько-українських літературних узаємин, зацікавленої рецепції творчості сусідів-слов'ян, своєрідного культурного перекодування їхніх творчих осягнень. Якщо Україна цікавила польських майстрів своєю східною екзотикою, сторінками спільної історії чи фольклорною першоджерельністю, то з українського боку інтерес до молоді формациї в польській культурі підсилювався ще й тим, що досвід сусідів виявився близькою та прийнятною формою адаптації європейського модернізму. Це великою мірою зумовило прихильне сприйняття молодопольців в українському письменстві, постулюючи численні переклади та жваву критичну рецепцію польської модерні.

Українські дослідники, оцінюючи впливи „Молодої Польщі”, найчастіше вказували на творчість Станіслава Пшибишевського, Яна Каспровича, Станіслава Виспянського. Ці письменники, безперечно, мали найгучніший успіх у своєму питомому середовищі, що в певному сенсі вплинуло також на їхню популярність в Україні –